

معامله‌ی اتهامی در فرآیند دادرسی کیفری

با تأکید بر نظام حقوقی ایران

* فرزانه مرادی

** دکتر سید درید موسوی مجاب

*** اعظم عدالت جو

چکیده

معامله‌ی اتهامی یک تأسیس سازشی برای رسیدگی به پرونده‌های کیفری می‌باشد که ریشه در نظام حقوقی کامن لا دارد و منظور از آن یک نوع توافق دو سویه بین متهم و مقام تعقیب، با موضوع «اتهام» است؛ بدین شکل که در جریان چنین تعاملی، متهم با اقرار به جرم یا وعده هر نوع همکاری دیگر، مقام تعقیب را یاری می‌دهد و در مقابل، مقام تعقیب هم متعهد به تخفیف مجازات متهم یا تبرئه او می‌شود. از مزایای این نهاد کمکی است که در تسریع امر دادرسی و تورم زدایی از پرونده‌های کیفری در مراحل مختلف رسیدگی می‌کند؛ چنین تأسیسی در نظام حقوقی کشور ما وجود ندارد اما به دلیل بحران ناشی از کندی دادرسی و حجم روبه رشد پرونده‌ها در نظام حقوقی ما، بررسی این نهاد و مزایا و معایب آن و تعیین امکان یا عدم امکان اجرای آن در حقوق کشور ما خالی از فایده نیست. در این نوشتار، پس از ارائه تعریف معامله‌ی اتهامی و تعیین انواع آن، از مزایا و معایب آن و بررسی مشکلات حقوق ایران برای پذیرش نهاد مذکور سخن به میان می‌آید.

واژگان کلیدی: معامله‌ی اتهامی، فرایند دادرسی کیفری، متهم، مقام تعقیب، تورم کیفری

مقدمه

---

* دانشجوی کارشناسی ارشد حقوق کیفری و جرم شناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد اراک

** دکترای حقوق کیفری و جرم شناسی

*** دانشجوی دکترای حقوق عمومی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم تحقیقات تهران

از گذشته‌های دور، انسان‌ها برای رفع نیازهای مختلف خود به «داد و ستد» یا «معامله» روی آوردند و این امر از دیر باز در جوامع مختلف رواج داشته است؛ انسانها از طریق داد و ستد، آن چه را نیاز داشتند به دست می‌آوردند و در مقابل، آن چه را طرف دیگر معامله نیاز داشت به او می‌بخشیدند؛ بنابراین، این «دادن و گرفتن» به عنوان یک اقدام اساسی برای رفع نیازها، به شکل یکی از لذت بخش‌ترین تأسیسات و ابداعات جوامع انسانی در آمد و به بقا و رشد خود در روابط انسان‌ها ادامه داد.

در جریان رشد و تکامل معاملات در جوامع انسانی، «موردی موضوع معامله» به عنوان یکی از شرایط صحت هر معامله نیز تحولاتی یافت و اگر در گذشته موضوع معامله یا به تعبیری داد و ستد، عمدتاً «مالی» بود، امروزه هر چیزی که سود و نفعی برای طرفین معامله ایجاد کند می‌تواند با شرایطی، موضوع معامله باشد؛ مثلاً معامله بر سر یک اتهام! توضیح آن که، امروزه در کشورهای تابع نظام حقوقی کامن لا و در سطح کمتری در کشورهای تابع نظام حقوق نوشته، ما شاهد معامله‌ای بین متهم و دستگاه قضایی در مرحله تحقیق و تعقیب هستیم که موضوع و مورد معامله در آن «همان اتهامی است که به متهم نسبت داده شده است»؛ متهم در این معامله، متعهد می‌شود که اتهام وارده را بپذیرد یا با دستگاه قضایی همکاری‌های مؤثری به عمل آورد و در مقابل دستگاه قضایی نیز متعهد به تغییر نوع اتهام او و تبدیل آن به اتهام خفیف‌تر و کاهش مجازات متهم یا تبرئه او می‌شود. این معامله، به طور مکتوب و با ضمانت اجراهای خاص خود منعقد می‌شود و همان طور که خصلت هر معامله معقولی می‌طلبد، معامله یاد شده برای طرفین خود به طور همزمان منفعت مطلوبی در پی دارد؛ بدین شکل که متهم، با تخفیف مجازات یا حتی تبرئه خود، و نظام عدالت کیفری با دستیابی سریع و بدون هزینه به حقیقت که اصلی‌ترین هدف آن است، به منفعت مطلوب خود می‌رسند.

در واقع، نهاد داد و ستد اتهامی، یکی از شیوه‌های راهبرد «قراردادی شدن» حقوق کیفری است. چنان که برخلاف حقوق کیفری سنتی که با رویکردی یک سویه بزه کار را مجازات می‌کند، بدون آن که نظریاً اراده وی را در فرآیند تصمیم‌گیری مورد توجه قرار دهد، در راهبرد قرار دادی شدن حقوق کیفری، که نتیجه تحول حقوقی کیفری به دلیل تأثیر پذیری از آموزه‌های سیاست جنایی، جرم‌شناسی و حقوق بشری است، بزه کار می‌تواند در فرآیند پاسخ دهی به بزه کاری مداخله نماید.

«معامله‌ی اتهامی» به عنوان شیوه‌ای برای راهبرد قراردادی شدن حقوق کیفری، در یک نگاه متأملانه، تأسیس جالبی است که «معاملات» را به حیظ‌آیین دادرسی کیفری نیز کشانده تا متهم بتواند از مزایای داد و ستد — که بشر همواره از آن بهره می‌گرفته است — در این حیظه و بُعد زندگی انسانی نیز بهره بگیرد؛ البته در بحث از چرایی کاربُرد چنین تأسیسی در نظام حقوقی کشورهایی که آن را اجرا می‌کنند، به دلایل بسیاری برمی‌خوریم که هر یک در جای خود بسیار مهم و قابل توجه هستند؛ برای نمونه، مهم‌ترین دلیل استفاده نظام‌های حقوقی از این تأسیس جزایی، کمک به حل مشکل «ناکارآمد شدن نظام عدالت کیفری به دلیل افزایش رو به رشد جرم و پرونده‌های کیفری» است که این تأسیس با کمک به «تسریع در رسیدگی» می‌تواند یک گام مؤثر در حل این مشکل بردارد.

البته، انتقاداتی نیز بر اجرای این نهاد در کشور های مجری آن همواره مطرح بوده است که از مهمترین آنها «امکان نقص حقوق متهم، به دلیل عدم برخورداری او از یک دادرسی عادلانه، که حق اوست» می باشد. این انتقادات تا آن جا پیش رفته که حتی پیشنهادهایی در جهت حذف این تأسیس نیز ارائه شده است؛ اما در نهایت برخی از طرفداران حذف این نهاد خود پذیرفتند که این امر، نظام عدالت کیفری کشورهای مجری را با ناکارآمدی جدی مواجه خواهد کرد و حقیقتاً امکان پذیر نیست.

منظور از معامله ی اتهامی، نوعی توافق بین نظام عدالت کیفری در سطوح مختلف با متهم است، مبنی بر اینکه در صورت اقرار متهم یا هرگونه همکاری او با نظام عدالت کیفری، جهت کشف و تعقیب جرم، این نظام (در سطوح مختلف) متعهد به تخفیف مجازات متهم یا حسب مورد تبرئه او شود.

بزرگ ترین مزیت این نهاد، کاهش تراکم پرونده ها در مراحل مختلف دادرسی و در نتیجه آن کاهش حجم کاری پلیس، مقام تعقیب، قضات و کاهش جمعیت زندانیان و... است.

در حال حاضر، در کشور ما چنین نهادی وجود ندارد، البته نهادهای مشابه آن، در نظام حقوقی ما وجود دارد (مثل نهاد معاذیر قانونی) اما این نهادها با نهاد معامله ی اتهامی تفاوت های زیادی دارند و در عمل از کارایی آن در کاهش حجم پرونده های کیفری و کارها برخوردار نیستند. با توجه به این که دستگاه قضایی کشور ما به دلیل کندی دادرسی و تورم رو به رشد پرونده ها در مراحل مختلف دادرسی، یا یک «بحران» جدی رو به روست، باید به راه های میان بر، برای رسیدگی به پرونده ها توجه کرده و آن ها را مورد بررسی قرار داد تا از این طریق مسیر طولانی رسیدگی به پرونده ها کوتاه تر شده، سریع تر به انجام برسد.

سؤالی که مطرح می شود این است که چالش اساسی نظام حقوقی ایران برای پذیرش و اجرای نهاد معامله ی اتهامی و تأسیس های شبیه آن چیست؟ و راهکار اصلی برون رفت از چالش اساسی پذیرش و اجرای این نهاد چه می تواند باشد؟

در ابتدا برای شناخت معامله ی اتهامی، بررسی دقیقی از معنا و مفهوم عبارت «Plea Bargaining» که برای این نهاد در حقوق انگلو امریکن به کار می رود، لازم است.

با توجه به این که، اصطلاح «Plea Bargaining» از ترکیب دو کلمه «Plea» به معنای درخواست^۱، دادخواست^۲، دفاع^۳، دفاعیه^۴، عرض حال^۵، مدافعه^۶ و «Bargaining» به معنای دادوستد^۷، معامله^۸، توافق^۹، مذاکره

۱- باطنی، محمدرضا؛ فرهنگ معاصر انگلیسی - فارسی، انتشارات فرهنگ معاصر، چ ۶، تهران، ۱۳۸۱، ص ۳۰۲.

۲- مصلحی، مهرداد؛ فرهنگ حقوقی یادواره، انتشارات یادواره اسدی، چ ۱، تهران، ۱۳۸۵، ص ۲۱۴.

۳- بخش ترجمه دیوان داوری دعاوی ایران (لاسه)؛ فرهنگ اصطلاحات حقوقی، انگلیسی به فارسی، کتابخانه گنج دانش، چ ۵، تهران: داد آفرین، ۱۳۸۹، ص ۵۶.

کردن، چانه زدن^{۱۰} و تعهد متقابل می‌باشد؛ در بیان معنای لغوی این اصطلاح، درخواست یا دادخواست معامله، تقاضای مذاکره، مدافعه چانه زنی، را می‌توان ذکر کرد؛ «Plea Bargaining» را «Plea Negation» و «Plea Agreement» هم می‌گویند، که تقریباً القاگر همان معانی ذکر شده هستند، هم‌چنین معنی «توافق قبل از محاکمه»^{۱۱} و «معامله اتهام»^{۱۲} یا «معامله‌ی اتهامی» نیز برای این اصطلاح ذکر شده است، که ظاهراً دو معنی اخیر کاربرد بیشتری در متون حقوقی فارسی زبان، داشته است و در کتب و مقالاتی که از اصطلاح «Plea Bargaining» استفاده شده غالباً معنای اخیر یعنی «معامله اتهام» یا «معامله‌ی اتهامی» در مقابل آن ذکر شده است. که ناظر به نوعی توافق دو سویه بر سر اتهام می‌باشد یعنی معامله‌ای با موضوع اتهام.

هم‌چنین «Plea Bargaining» یا معامله‌ی اتهامی، به معنی «توافق روی حل و فصل دعوی بین مدعی علیه و مقام تعقیب»^{۱۳} آمده، که البته دلیل کاربرد بیشترین نهاد در پرونده‌های کیفری به کاربرد اصطلاحات دعوی و مدعی علیه، که معمولاً برای پرونده‌های حقوقی به کار می‌رود چندان درست به نظر نمی‌رسد و بهتر آن است که این معامله را توافقی بین متهم و مقام تعقیب^{۱۴} در «پرونده‌های کیفری»^{۱۵} تعریف کنیم.

براساس این توافق متهم می‌پذیرد که از طریق پذیرش مجرمیت خود^{۱۶}، یا شهادت علیه همدستان و شرکاء خود و به طور کلی، ارایه هر اطلاعاتی در مورد جرم، یا هر گونه همکاری دیگر، یا مقام تعقیب، او را از وظیفه‌ای که اولین نتیجه اصل برایت، (یعنی قرار گرفتن بار اثبات دعوی بر دوش مدعی) در اثبات مجرمیت متهم، به عهده او (مقام تعقیب) می‌گذارد، معاف کند و در مقابل، مقام تعقیب، متعهد تخفیف در مجازات یا تبریه متهم و کمک به او در کاهش بار مسئولیت وی، از طریق اختیارات خود، خواهد شد؛ بدین شکل که یا کیفیت جرم او در نظر گرفته نمی‌شود (مثلاً سرقت مقرون به اذیت و آزار، سرقت ساده در نظر گرفته می‌شود). یا سایر اتهامات وارده به متهم نادیده گرفته می‌شود و فقط به جرمی که متهم در رابطه با آن، با مقام تعقیب همکاری کرده، رسیدگی می‌شود، یا اگر فقط یک اتهام، مورد تحقیق، باشد اعتراف متهم، باعث تخفیف در میزان مجازات می‌شود در نهایت در تعریف نهاد

^۴- رضوانی نوری، محمود؛ فرهنگ حقوقی مدین، انتشارات مدین، ج ۳، تهران، ۱۳۷۶، ص ۵۶۰.

^۵- آریان پور کاشانی، عباس؛ فرهنگ حقوقی انگلیسی - فارسی، انتشارات امیرکبیر، ج ۴، چ ۶، تهران، ۱۳۷۵، ص ۴۰۶۹.

^۶- کشاورز، بهمن؛ فرهنگ حقوقی انگلیسی به فارسی، انتشارات امیرکبیر، چ ۷، تهران، ۱۳۸۵، ص ۱۷۵.

^۷- مصلحی، مهرداد؛ فرهنگ حقوقی یادواره، انتشارات یادواره اسدی، چ ۱، تهران، ۱۳۸۵، ص ۳۸.

^۸- رضوانی نوری، محمود؛ فرهنگ حقوقی مدین، انتشارات مدین، چ ۳، تهران، ۱۳۷۶، ص ۷۲.

^۹- باطنی، محمدرضا؛ فرهنگ معاصر انگلیسی - فارسی، انتشارات فرهنگ معاصر، چ ۶، تهران، ۱۳۸۱، ص ۲۸.

^{۱۰}- مشیری، مهشید؛ فرهنگ اطلس، انتشارات آریان ترجمان، ج ۱، تهران، ۱۳۸۶، ص ۲۲۹.

^{۱۱}- آریان پور کاشانی، عباس؛ فرهنگ حقوقی انگلیسی - فارسی، انتشارات امیرکبیر، ج ۴، چ ۶، تهران، ۱۳۷۵، ص ۱۰۹۳.

^{۱۲}- خزانی، منوچهر؛ فرآیند کیفری (مجموعه مقالات)، کتابخانه گنج دانش، چ ۱، تهران، ۱۳۷۷، ص ۱۵۱.

^{۱۳}- آقایی، بهمن؛ فرهنگ حقوقی بهمن، انتشارات گنج دانش، چ ۱، تهران، ۱۳۷۸، ص ۹۰۶.

^۴- Garner Bryan (Editor in Chief) ; Blacks Law Dictionary , Tehran , Mizan Publishing . ۱۳۸۸ . p. ۱۱۹۰.

^۵- schultz , David ; Encyclopedia of American Law , New York, Library of Congress Cataloging-in-Publication Data, ۲۰۰۲.

^۶- Longman ; Longman Advanced American Dictionary , ۳rd ed , ۲۰۰۳ . p. ۱۱۰۲.

معامله‌ی اتهامی می‌توان گفت: «یک نهاد حقوقی سازشی مبتنی بر توافق دو جانبه متهم و دستگاه قضایی است که به عنوان شیوه‌ای از راهبرد قراردادی شدن حقوق کیفری با اعتقاد به لزوم حفظ رسمیت و موجودیت نظام عدالت کیفری، سعی در تعدیل گرایش سرکوب گرانه و یک‌سویه‌این نظام در برخورد با متهم دارد و در مسیراین هدف، اراده متهم در تصمیم‌گیری در مورد مجازات را قابل توجه می‌انگارد.»

در خصوص مبانی نهاد معامله‌ی اتهام به طور خلاصه می‌توان به تسریع دادرسی، پیشگیری از برچسب‌زنی، به کارگیری مداراگرایی کیفری - که به موجب آن دست اندرکاران نظام عدالت کیفری می‌توانند در برخی مواقع، با لحاظ اوضاع و احوال واقعه مجرمانه و ویژگی‌های فردی و محیطی بزه کاران، در راستای پاسخ دهی به پدیده مجرمانه گام بردارند^{۱۶} - اشاره کرد.

در این نوشتار، پس از ارایه تعریف معامله‌ی اتهامی و تعیین انواع آن، از مزایا و معایب آن و بررسی مشکلات حقوق ایران برای پذیرش نهاد مذکور سخن به میان می‌آید.

۱- کلیات

از آن‌جا که شناخت دقیق نهاد معامله‌ی اتهامی مستلزم آگاهی هرچند مختصر از اقسام، خاستگاه و پیشینه‌ی آن است، بنابراین در مباحث آتی مختصراً به این مسایل می‌پردازیم.

۱-۱- اقسام نهاد معامله‌ی اتهامی

مزایای نهاد معامله‌ی اتهامی در کاهش جمعیت کیفری و رویارویی بیشتر کشورها با مشکل تورم کیفری سبب توجه آنها به نهاد مذکور شد اما از آن‌جا که هر کشوری با توجه به شرایط خاص خود برای سازی نهاد مذکور ناچار به اعمال تغییراتی در شیوه اجرای آن بود به این ترتیب انواع مختلفی از معامله‌ی اتهامی وجود دارد که از جنبه‌های مختلف قابل تقسیم‌بندی است که به برخی از آنها اشاره می‌شود.

۱-۱-۱- اقسام نهاد معامله‌ی اتهامی به اعتبار نقش متهم در جریان مذاکرات

معامله‌ی اتهامی به اعتبار تعهدی که متهم برعهده می‌گیرد، دارای انواع مختلفی است، اولاً این تعهدات می‌تواند اعتراف به جرم و پذیرش مجرمیت از جانب او باشد، این نوع از داد و ستد، بیشترین کاربرد را در سیستم‌های قضایی مختلف دارد و معروف به «Plea Guilty» است. از آن‌جا که تعهد متهم در این نوع داد و ستد، «اقرار» است و «اقرار» به عنوان یکی از ادله مهم اثبات دعوی، همیشه با حساسیت‌های زیادی برای حفظ اعتبار، همراه است، عموم شرایطی که برای عدم اجبار متهم به پذیرش معاملات وجود دارد در مورد «Plea Guilty» با حساسیت و دقت بیشتری وجود خواهد داشت.

علاوه بر این، تعهد متهم، می‌تواند به شکل دیگری غیر از اعتراف به جرم و از طریق هرنوع همکاری دیگر با نهاد تعقیب مانند معرفی هم‌دستان به‌ویژه «دانه درشت‌ها» و همکاری با پلیس برای دست‌گیری آن‌ها باشد؛ برای مثال در این زمینه می‌توان به سیاست‌واحدهای مبارزه با مواد مخدر در خصوص تمرکز اجرای قانون روی

۱- نیازپور، امیرحسین؛ توافق شدن آیین دادرسی کیفری، انتشارات میزان، چ ۱، ۱۳۹۰، ص ۱۴۹.

عرضه‌کنندگان عمده‌ی مواد مخدر، اشاره کرد، «مدیران بخش‌های مواد مخدر عموماً معتقدند که باید از مخبرین حداکثر استفاده را در جهت اجرای سیاست‌های معاوضه‌ی خرده‌پاها با دانه درشت‌ها کرد».

به دنبال دستگیری متهم ممکن است به وی پیشنهاد داده شود که آیا متهم حاضر است به‌عنوان یک مخبر و خبررسان با پلیس همکاری کند یا نه؟ اگر فرد دستگیرکننده موفق به آغاز این‌گونه مذاکرات با متهم نشود در مراحل بعدی افسر تحقیق و بازجویی ممکن است به متهم این پیشنهاد را ارایه کند و به این نتیجه برسد که با به‌کارگماردن وی، به‌عنوان مخبر، می‌تواند اطلاعات ارزش‌مندی در خصوص منبع اصلی تولید و توزیع مواد مخدر به‌دست آورد.

۱-۱-۲- اقسام نهاد معامله‌ی اتهامی به اعتبار نقش مقام تعقیب در جریان مذاکرات

مقامات دادسرا (یا در برخی موارد پلیس) به‌عنوان یکی از طرفین اصلی معامله، تعهداتی را در مقابل متهم به عهده می‌گیرد که براساس آن‌ها می‌توان انواع مختلفی از داد و ستد اتهامی را در نظر گرفت:

در نوع اول از داد و ستد اتهامی، در صورت همکاری متهم، تعهد مقام تعقیب، «تغییر نوع اتهام» اوست، مثلاً اگر اتهام «سرقت جنایی» باشد، مقام تعقیب این اتهام را تغییر داده و «سرقت جنحه‌ای» را به‌عنوان اتهام متهم ثبت می‌کند.

در نوع دوم، تعهد دادستان تغییر نوع اتهام در کیفرخواست نیست، اتهام متهم همان‌طور که هست ثبت خواهد شد، ولی در صورت همکاری متهم، مجازات مقرر برای او از حداکثر مجازات‌های مندرج در قانون پایین‌تر است. این نوع داد و ستد که آن را «داد و ستد اتهامی براساس میزان مجازات» می‌گویند در آمریکا هنگامی تضمین می‌شود که مقام رسیدگی‌کننده (قاضی) آن را تایید نماید.

نوع سوم، در مواردی پیش می‌آید که متهم بیشتر از یک اتهام دارد و تعهد دادستان این است که «[متهم] در صورت اعتراف به جرم در خصوص یک یا چند اتهام، از تعقیب دادستان در خصوص سایر اتهامات و پی‌گیری آن‌ها در آینده مصون می‌ماند».

باید توجه داشت که، مقامات تعقیب بسته به تبعیت‌آیین دادرسی کیفری یک کشور از سیستم قانونی بودن یا موقعیت داشتن تعقیب، اختیارات متفاوتی در ورود به مذاکره با متهم، خواهند داشت.

۱-۱-۳- اقسام نهاد معامله‌ی اتهامی به اعتبار نقش قاضی در جریان مذاکرات

دخالت قاضی در فرآیند داد و ستد اتهامی از یک سیستم حقوقی به سیستم دیگر بسیار متفاوت است و می‌توان گفت که او یا مثل رویه معمول در سیستم فدرال آمریکا، به کلی از شرکت در مذاکرات منع شده است یا تأیید و رد نهایی مذاکرات را در اختیار دارد، (مانند آنچه در بیشتر کشورهای حقوق نوشته وجود دارد) یا می‌تواند فعالانه در مذاکرات شرکت کرده و یکی از طرفین اصلی باشد (مثل رویه معمول در آلمان). در

واقع نظام حقوقی کشورهایمانند آمریکا، قاضی را موظف به پای بندی به معامله بین منمهم و مقام تعقیب می- داند و به مظر می رسد که همین شکل اصیل نهاد معامله ی اتهامی باشد و دخالت دادن قاضی در معامله و یا موکول کردن صحت معامله به تایید او شیوه هایی است که کشورها با توجه به شرایط خاص خود برای بومی کردن نهاد مذکور در نظام حقوقی خود ابداع کرده اند.

۱-۱-۴- اقسام نهاد معامله ی اتهامی به اعتبار نوع جرایم و مجرمین مشمول آن

از آن جا که اجرای نهاد معامله ی اتهامی در کشورهای مختلف متفاوت است نوع جرایم و نیز مجرمینی که امکان اجرای نهاد مذکور در مورد آنها وجود دارد در کشورهای مختلف متفاوت است برای نمونه در برخی از کشورها مانند آمریکا اجرای نهاد مذکور در مورد همه جرایم و همه پرونده های کیفری ممکن است و در برخی دیگر از کشورها که شمار آنها بیشتر است اجرای آن فقط مختص به برخی جرایم کم اهمیت و مجرمین غیر حرفه ای و بدون سابقه کیفری شده است مانند فرانسه و هندوستان. از یک سو امکان اجرای نهاد مذکور در مورد همه پرونده های کیفری تاثیر قابل ملاحظه ای در تسریع دادرسی و کاهش تورم کیفری دارد و از سوی دیگر امکان اجرای آن فقط در مورد جرایم کم اهمیت و مجرمین بدون سابقه کیفری، محطاطانه تر است و احتمال از بین رفتن جنبه ارعابی مجازات و تکرار جرم را کاهش می دهد.

۱-۲- خاستگاه نهاد معامله ی اتهامی

در خصوص خاستگاه نهاد معامله ی اتهامی، در میان نظامهای بزرگ حقوقی، بدون هیچ تردیدی باید از نظام حقوقی «کامن لا» نام برد؛ یعنی کشورهای تابع نظام کامن لا، که نظام حقوقی آنها، نسبت به نظام حقوقی کشورهای تابع نظام رومی - ژرمنی، از انعطاف بیشتری، برخوردار است، در این زمینه، پیش قدم بوده اند.

بنابراین در شروع اجرای نهاد معامله ی اتهامی از نظام حقوقی کامن لا، تردیدی وجود ندارد اما در این که، کدامیک از کشورهای تابع این نظام، برای اولین بار این نهاد را در دادرسی های خود به کار گرفتند، اختلاف نظر وجود دارد، گروهی خاستگاه این نهاد را از کشور انگلستان و گروهی دیگر، خاستگاه اولیه آن را ایالات متحده آمریکا می دانند.

با توجه به این که، نظام حقوقی کامن لا، در انگلستان شکل گرفته است^۷، می توان منشاء بسیاری از نهادهای حقوقی خاص این نظام را نیز در انگلستان دانست؛ همچنین با توجه به اینکه انگلستان، چهار قرن تحت سیطره امپراطوری روم بود (از قرن ۸ تا ۱۱) و در این چهار قرن، اختلافات براساس عرف های محلی مطابق با

۱- شیروی، عبدالحسین؛ حقوق تطبیقی، انتشارات سمت، ج ۲، تهران، ۱۳۸۴، ص ۱۲۴.

اصول و قواعد فتوَدالی حل و فصل می‌شد و اختلافات بین قبایل به سازش بین آنها می‌انجامید^{۱۸}، می‌توان این سازش‌ها را مبنایی برای سازش بین مقام تعقیب و متهم در آینده و شکل‌گیری نهاد معامله‌ی اتهامی، دانست.

اما در مقابل، می‌توان شروع نهاد معامله‌ی اتهامی را، از کشورایالات متحده آمریکا، دانست، به دلیل این که، این کشور قبل از ورود اروپاییان به آن دارای ساکنان بومی مثل سرخ پوستان بود، که آداب و رسوم و فرهنگ عمومی حقوقی - قضایی خاص خود را برای حل و فصل اختلافات میان خود داشتند^{۱۹}. روش آنها، یک روش «غیرقضایی»^{۲۰} مبتنی بر سازش بود که مورد توجه ساکنان جدید اروپایی آمریکا قرار گرفت و مبنایی برای ایجاد نهادهای سازشی مثل نهاد معامله‌ی اتهامی در حقوق این کشور شد.

زمان شروع اجرای نهاد معامله‌ی اتهامی را قبل از نیمه قرن ۱۹ میلادی دانسته‌اند، اما قبل از قرن نوزدهم، چیزهایی شبیه چانه زنی، در تمام موارد تعقیب، که جنبه فوری و اضطراری داشته، مورد استفاده قرار می‌گرفته است^{۲۱}.

در آمریکا، «جورج فیشر» می‌گوید، این مسئله را می‌توان در هر زمانی از ظهور دادستان عمومی، ردیابی کرد و دادستان عمومی، منحصر به ایالات متحده نمی‌شده است و قبلاً به صورت گسترده‌تری در جاهای دیگر، بوده است. چنانچه می‌توان توجه به این روش دادرسی را در قرن ۱۳ میلادی در کشورهای فرانسه و اسپانیا نیز یافت اما به دلیل عدم استمرار این روش در این کشورها و مشخص نبودن شکل دقیق آن، نمی‌توان آن‌ها را به عنوان خاستگاه روش مذکور معرفی کرد

به طور کلی، میزان استفاده از نهاد معامله‌ی اتهامی، قبل از قرن ۱۹، به دلیل سیطره قاضی‌ها، در صدور احکام مجازات، بسیار نادر بوده است، در اواسط این قرن و پس از آن بود که به دنبال پدیده «صنعتی شدن» جوامع و افزایش نرخ جرم و تراکم پرونده‌ها و لزوم حل و فصل سریع تر دعاوی، استفاده از این روش ظهور بیشتری یافت.

بدین شکل که بر اثر کثرت تراکم و بازتاب اجتماعی پرونده‌های جراحات و مصدومیت‌های وارد بر کارگران، در مراکز صنعتی، قضات، مجبور به پذیرش و احترام به معامله‌ای بودند که مورد قبول طرفین قرار گرفته بود. با توجه به این که استفاده از نهاد داد و ستد اتهامی پیش از قرن ۱۹ - به طور نادر - در آمریکا وجود

۲- همان.

۱- نجفی ابرندآبادی، علی حسین؛ «از عدالت کیفری کلاسیک تا عدالت ترمیمی»، فصلنامه پژوهشی علوم انسانی الهیات و حقوق، سال ۳، ش ۹ و ۱۰، ویژه حقوق، مشهد مقدس، دانشگاه علوم اسلامی رضوی، پاییز و زمستان ۱۳۸۲، ص ۳۸-۳

۲- نجفی، ابرندآبادی، علی حسین و هاشم بیگی، حمید؛ *دانشنامه جرم شناسی*، انتشارات دانشگاه شهید بهشتی، ج ۱، تهران، ۱۳۷۷، ص ۲۱۸

۳- روشن قنبری، عطاء الله؛ «نگاهی به معامله اتهام در حقوق آمریکا»، ماهنامه کانون سردفتران و دفتریاران، دوره ۲۰ ش ۱۰۲، ۱۳۸۹، ص ۵-۱، See:

داشته است، در حالی که «حقوق دانان انگلیسی ادعا می‌کنند که چیزی از معامله اتهام در قرن ۱۸ در انگلیس نیافته‌اند»^{۲۲}، می‌توان گفت داد و ستد اتهامی به شکل فعلی آن، اولین بار از کشور آمریکا شروع شده است امروزه استفاده از نهاد معامله‌ی اتهامی، در شکل بسیار گسترده‌ای مطرح است، به طوری که تحقیقات نشان داده است بیش از ۹۰ درصد از پرونده‌های جزایی، در آمریکا، به شیوه معامله‌ی اتهامی حل و فصل می‌شود.^{۲۳}

به این ترتیب، رویه معامله‌ی اتهامی در کنار رویه «معامله مجرمیت»^{۲۴} که شورای اروپا به آن به عنوان شکلی از ساده سازی‌آیین دادرسی عادی اشاره می‌کند، توسعه یافت.^{۲۵} به طوری که امروزه استفاده از این نوع نهادها در کشورهای مختلف تابع نظام‌های حقوقی غیر کامن لا نیز گسترش یافته است.

۱- همان، ص ۴.

۲. Olin, Dirk; "Plea Bargain", ۲۰۰۲, p.۲.

۳- قبول مجرمیت یا Guilty Plea. توافق مقام تعقیب با متهم، برای پذیرش جرم از سوی متهم است.

۴- دلماس مارتی، می‌ری؛ نظام‌های بزرگ سیاست جنایی، انتشارات میزان، ترجمه علی حسین نجفی ابرندآبادی، ج ۱، چ ۱، تهران، ۱۳۸۱، ص ۱۴۷.

۲- مزایا و معایب اجرای نهاد معامله‌ی اتهامی

معامله‌ی اتهامی از جمله تأسیسات حقوقی است که اجرای آن مخالفان و موافقانی دارد که هر گروه دلایل خاص خود را دارند، با توجه به استدلال این دو گروه می‌توان مزایا و معایب این نهاد را به ترتیب بیان کرد:

۲-۱- مزایای اجرای نهاد معامله‌ی اتهامی

مهم‌ترین مزایای اجرای نهاد معامله‌ی اتهامی به شرح ذیل است:

۲-۱-۱- کاهش تراکم پرونده‌ها و بارکاری در سطوح مختلف نظام عدالت کیفری

امروزه، افزایش نرخ جرم، سبب افزایش پرونده‌های کیفری و تراکم آنها در دستگاه عدالت کیفری، شده است؛ این وضعیت نوعی «بحران» برای سیاست‌های جنایی در کشورهای مختلف است چرا که در نتیجه آن، نه تنها نظام عدالت کیفری با کندی مواجه شده بلکه آن را بایک انسداد و وقفه تدریجی مواجه کرده است.^{۳۶}

یکی از دلایل طرف داران الغای نظام کیفری، در حال حاضر، آن است که این نظام که همیشه با تراکم پرونده‌ها دست و پنجه نرم می‌کند، آثار تخریبی و زیان باری برای متهمان و محکومان دارد.^{۳۷}

این بحران دستگاه قضایی را در تمام مراحل رسیدگی، از کشف جرم، تا اجرای حکم در بر گرفته و اجرای آن را از کارایی لازم باز داشته است.

اجرای نهاد معامله‌ی اتهامی، می‌تواند به حل و فصل پرونده‌ها در همان مراحل اولیه رسیدگی انجامد و از ورود آنها به مراحل بالاتر و تجمع شان در آن مراحل جلوگیری نماید و بدین وسیله گامی در جهت کاهش شرایط بحرانی باشد.

۲-۱-۲- خروج از بلا تکلیفی و ایجاد نوعی قطعیت و اطمینان

با توجه به این که، امروزه، در اغلب کشورها، نظام «مجازات ثابت»^{۳۸} زیر سوال رفته است، قضات حق تعیین مجازات بین حداقل و حداکثر تعیین شده را دارند؛ از آن جا که گاه فاصله بین حداقل و حداکثر مجازات، بسیار زیاد است، لذا برای مقام تعقیب و متهم دشوار است که تشخیص دهند عمل متهم در نهایت چه مجازاتی در پی خواهد داشت؛ بنابراین هم متهم حاضر است برای خروج از بلا تکلیفی و رسیدن به اطمینان خاطر، از مزایای یک دادرسی عادلانه که ممکن است به برایت یا مجازات سبک تر او منتهی شود، بگذرد و هم مقام تعقیب، برای رسیدن به اطمینان حاضر است، احتمال اثبات مجرمیت متهم در دادگاه و مجازات سنگین تر

۱- نجفی، ابرندآبادی، علی حسین و هاشم بیگی، حمید؛ *دانشنامه جرم‌شناسی*، انتشارات دانشگاه شهید بهشتی، چ ۱، تهران، ۱۳۷۷، ص ۵-۱.

۲- پردل، ژان؛ *تاریخ اندیشه‌های کیفری*، انتشارات سمت، ترجمه علی حسین نجفی ابرندآبادی، چ ۳، تهران، ۱۳۷۸، ص ۶.

۱- این نظام مورد نظر بکاریا بود.

او را نادیده بگیرد و رو به معامله‌ی اتهامی آورد. در پرتو فرآیند چانه زنی، متهم و مقام تعقیب از بلا تکلیفی بیرون آمده و به اطمینان خاطر می‌رسند.

۲-۱-۳- صرفه جویی در وقت و هزینه‌های نظام عدالت کیفری

برای اجرای یک رسیدگی کامل، زمان، مکان و نیروی زیادی لازم است؛ پیچیدگی‌های نظام دادرسی گاه سبب می‌شود افراد با مشکلات جدی مواجه گردند^{۲۹} چون تشریفات دادرسی می‌تواند اطلاع بی‌اندازه دادرسی و تضییع حقوق طرفین را سبب شود؛ علاوه بر زمان، مکان و نیروی زیادی نیز برای یک دادرسی کامل، لازم است اما استفاده از نهاد عامله‌اتهامی، دادرسی را هر چه سریع‌تر به نتیجه می‌رساند، هم چنین، دوری متهم از خانواده و درگیری او در مراحل مختلف امر قضا، هزینه‌های زیادی بر او، خانواده او و جامعه، تحمیل می‌کند که با خارج کردن سریع او از مراحل مختلف تحقیقات و رسیدگی، از طریق نهاد معامله‌ی اتهامی، می‌توان به این هزینه‌ها پایان داد. علاوه بر موارد مذکور، اگر در پرتو اجرا این نهاد متهم بپذیرد که در مورد هم‌دستان خود به مقامات تعقیب اطلاعات مفیدی را ارائه نماید، کمک زیادی به کاهش هزینه‌های نظام عدالت کیفری در امر کشف جرم و تعقیب خواهد کرد.

۲-۱-۴- احتمال اصلاح مجرمین غیر حرفه‌ای

نهاد معامله‌ی اتهامی یک نهاد سازشی است و مزایای سازش را در خود جای داده است؛ حس همکاری با نظام عدالت کیفری، که به واسطه چانه زنی در متهم، ایجاد می‌شود، در مورد مجرمان تازه کار می‌تواند ماندگار شود و به عنوان یک عامل کنترل‌کننده درونی از تکرار جرم توسط آن‌ها، در آینده، بکاهد. برای این کارکرد نهاد معامله‌ی اتهامی می‌توان به سرگذشت یک مجرم نسبتاً حرفه‌ای در آمریکا که به "داگ" معروف بود اشاره کرد؛ او در جوانی عضو گروهکی به نام "مردان شیطان" بود، اما یک بار پس از آن که برای اتهامی به دادگاه کشیده شد به پیشنهاد دادستان در مقابل تبرئه از اتهامش برای به دام انداختن یک متجاوز خطرناک، با پلیس همکاری کرد و او را ظرف سه روز تحویل داد! این در حالی بود که تلاش پلیس برای دستگیری این متجاوز در طول یک سال کمترین نتیجه‌ای نداده بود^{۳۰}.

اما نکته اصلی این جاست که داگ در پی این ماجرا تبدیل به یکی از معروف‌ترین و موفق‌ترین کارآگاهان کشور خود می‌شود^{۳۱}. این تغییر نقش او از یک عضو مخرب و زیان‌بار در جامعه به یک همکار شایسته برای اعاده نظم جامعه؛ از نتایج مثبت اجرای نهاد معامله‌ی اتهامی می‌باشد که قابل توجه است.

۲-۲- معایب اجرای نهاد معامله‌ی اتهامی

۲- موسوی، سید مهدی؛ دادرسی فوری در نظام حقوقی ایران و انگلستان، انتشارات میزان، چ ۱، تهران، انتشارات میزان، ۱۳۸۷، ص ۱۸.

۱- رابینز، آنتونی، به سوی کامیابی، مؤسسه فرهنگی راه بین، ترجمه مهدی مجدزاده کرمانی، ج ۳، چ ۲۱، تهران، ۱۳۸۸، ص ۴۲.

۲- همان.

مهم‌ترین معایب اجرای نهاد معامل‌ی اتهامی به شرح ذیل است:

۲-۲-۱- نقض حقوق اساسی متهم

می‌دانیم که در راستای اجرای اصل برایت، بار اثبات دعوی یا جرم بر دوش مدعی و حسب مورد، مقام تعقیب است و عدم موفقیت شاکی یا مقام تعقیب، در اثبات اتهام، به دلیل فقد دلیل، منجر به صدور حکم برایت متهم خواهد بود.^{۳۲}

نهاد معامل‌ی اتهامی، متهم را ناچار می‌سازد که خود، دلیل لازم برای از بین رفتن برایت خود را در اختیار مقام تعقیب بگذارد، در حالی که این حق اوست که از یک دادرسی عادلانه، در یک دادگاه «علنی»^{۳۳} برخوردار باشد؛ در ضمن در نتیجه اجرای نهاد معامل‌ی اتهامی ممکن است مجرمین مشابه، مجازات‌های متفاوتی را متحمل شوند و این امر هدف دستیابی به برابری در اجرا یا این دادرسی کیفری^{۳۴} را با مشکل مواجه کنند.

هم چنین مخالفین نهاد معامل‌ی اتهامی معتقدند، که اقرار به جرم از سوی متهم، در پی فرآیند چانه زنی، در برخی موارد تحت شکنجه و فشار توسط نیروهای پلیس، یا مأموران دادستانی اخذ می‌شود و موجب نقض حقوق اساسی متهم است.

۲-۲-۲- نقض اهداف مجازات‌ها و افزایش امکان تکرار جرم

مجازات‌ها به عنوان واکنش اجتماعی علیه بزه کاران سه هدف عمده دارند:

۱. ارباب (فردی - اجتماعی)

۲. اصلاح بزه کاران^{۳۵}

۳. اجرای عدالت^{۳۶}

اجرای مجازات مجرم را از وارد کردن زبان بیشتر باز می‌دارد.^{۳۷}

(ارباب فردی) بدین دلیل که طبق روایتی خاص از نظریه کنترل، «کجروی» از فقدان خویشتن داری،

نشأت می‌گیرد^{۳۸}. یعنی مجرمان، افرادی با خود کنترل پایین هستند.^{۳۹}

۱- محمدی، ابوالحسن؛ مبانی استنباط حقوق اسلامی، انتشارات دانشگاه تهران، چ ۱۶، تهران، ۱۳۸۲، ص ۲۹۵.

۲- جعفری لنگرودی، محمدجعفر؛ ترمینولوژی حقوق، انتشارات گنج دانش، چ ۱۴، تهران، ۱۳۸۳، ص ۵۲.

۳- کاشانی، سید محمود؛ استنادات‌های جهانی دادگستری، انتشارات میزان، چ ۱، تهران، ۱۳۸۳، ص ۱۴۵.

۱- مدنی کرمانی، عارفه؛ اجرای احکام کیفری، انتشارات مجد، چ ۱، تهران، ۱۳۸۵، ص ۳۶.

۲- نوربها، رضا؛ زمینه حقوق جزای عمومی، نشر دادآفرین، چ ۷، تهران، ۱۳۷۸، ص ۳۹۵.

۳- موراوتز، توماس، فلسفه حقوق؛ مبانی و کارکردها، ترجمه بهروز جندقی، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، چ ۱، قم، ۱۳۸۷، ص ۲۲۸.

۴- وایت، راب و هینز، فیونا؛ جرم و جرم‌شناسی، ترجمه علی سلیمی، انتشارات حوزه و دانشگاه، چ ۳، قم، ۱۳۸۶، ص ۳۰۹.

۵- ولد جرج و دیگران، جرم‌شناسی نظری، ترجمه علی شجاعی، انتشارات سمت، چ ۳، تهران، ۱۳۸۸، ص ۲۹۷-۲۹۰.

عوامل زیادی در ایجاد خود کنترلی در فرد، دخیل هستند، از جمله این عوامل، «مجازات» است. مجازات باعث می شود که مجرمی که قبل از ارتکاب جرم، به محاسبه سود و زیان ناشی از جرم می پردازد، زیان جرم را بیشتر از سود آن تلقی کرده و در مقابل جرم، خود کنترلی داشته باشد و مرتکب آن نشود، چرا که قبلاً در نتیجه ارتکاب جرم، مجازات شده و به اجرای مجازات مطمئن است، اما اگر قطعیت مجازات ها توسط نهادهایی مثل معامله ی اتهامی نقص شود، مجازات این کارایی خود را از دست می دهد.

به ویژه در ارتباط با «ابر بزه کاران» یا «مجرمان خشن» که اقلیتی از بزه کارانند که اکثر جرایم را مرتکب می شوند^{۴۰}، این امر، اهمیت بیشتری می یابد.

همین توجیه، در مورد هدف ارباب جمعی مجازات نیز صادق است. عدم قطعیت مجازات بوسیله اجرای نهاد معامله ی اتهامی، این هدف مجازات را نیز با شکست رو به رو خواهد کرد.

هم چنین مجازات ها در صدد اصلاح مجرمین، از طریق کارکردن روی «عوامل مقاوم»^{۴۱} درونی انسان که او را از راه غلط باز می دارد، هستند یعنی در پی «به سازی تمایلات ویرانگر»^{۴۲} در نهاد مجرمین می باشند، اما نهاد معامله ی اتهامی فرصت اصلاح را از مجرم می گیرد، زیرا اجرای آن، یا مانع اجرای مجازات می شود یا آن را با تخفیف همراه کرده، کارایی اصلاحی آن را پایین می آورد.

از دیگر اهداف مجازات، «اجرای عدالت» است، درد و رنج مجازات از بزه دیده استیفای حق کرده، از جامعه دفاع می کند^{۴۳} (نظریه سزادهی)، چرا که، کیفر از لحاظ اخلاقی، ناشی از احساس نیاز بشر، در واکنش نسبت به ستم گری است و اگر جبران ستم کشی خود را با مجازات ستمگر نبیند دچار یأس و ناامیدی می گردد و احساس بی عدالتی می کند. رسیدگی از طریق مذاکره و چانه زنی، با نتایج تیریه یا تخفیف مجازات برای مجرم، بزه دیده و جامعه را با احساس بی عدالتی مواجه می کند و چه بسا باعث بی اعتمادی به دستگاه قضایی و تمایل به اقدام برای انتقام شخصی از مجرمین، در جامعه شود.

۲-۲-۳- بستگی شدید معامله ی اتهامی، به مهارت های مذاکره کنندگان

ایراد دیگری که به نهاد معامله ی اتهامی وارد شده است، آن است که ممکن است، این نهاد، به شدت بستگی به مهارت های مذاکره کنندگان داشته باشد، به خصوص بسته به نوع جرم و رفتار و سلوک دادستان یا متهم و وکیل او؛ متهم یا وکیل او، باید علاوه بر اطلاعات حقوقی، فن مذاکره را نیز فرا گرفته باشند تا بتوانند موفق باشند، ممکن است کسی که جرم مهمی را مرتکب شده، با مذاکراتی که انجام می دهد، از مجازاتی که

۶- گسن، ریموند؛ جرم شناسی نظری، ترجمه مهدی کی نیا، نشر مجد، ج ۳، تهران، ۱۳۸۸، ص ۲۲۱.

۱- شامبیانی، هوشنگ؛ بزه کاری اطفال و نوجوانان، انتشارات مجد، انتشارات ژوبین، ج ۱۳، تهران، ۱۳۸۴، ص ۱۰۸.

۲- اردبیلی، محمدعلی؛ حقوق جزای عمومی، انتشارات میزان، ج ۱، چ ۱۸، تهران، ۱۳۸۶، ص ۳۹.

۳- زهر، هوار؛ کتاب کوچک عدالت ترمیمی، ترجمه حسین غلامی، انتشارات مجد، تهران، ۱۳۸۸، ص ۱۰۳.

مستحق آن است، بگریزد. این وضعیت، یادآور شیوه تلخ «سوفسطاییان»^{۴۴} در یونان قدیم است؛ آنها استادان سخن بودند و می‌توانستند، هر مدعایی را به کرسی بنشانند، به طوری که جهت غلبه بر مخالفین خود، از مقدمات صحیحی شروع و از آن نتایج مهمی می‌گرفتند.^{۴۵}

آن‌ها به جوانان می‌آموختند که چگونه می‌توان حرف و نظر خود را به کرسی نشانند^{۴۶} همین گروه بودند که حکیم بزرگی چون «سقراط» را به آغوش مرگ سپردند فن بیان آنها، حقیقت را پنهان می‌کرد؛ بنابراین نهاد معاملاتی اتهامی، در صورتی که تبدیل به یک میدان رقابت برای سخن پردازی متهم یا وکیل او و مقام تعقیب شود، بی‌شبهت به شیوه سوفسطاییان و بازگشتی ناآگاهانه به سنت آنها نخواهد بود.

معاییی که برای نهاد معاملاتی اتهامی ذکر شده تا آن جاست که حتی، اندیشه‌هایی را در جهت «حذف این نهاد»^{۴۷} مطرح کرده است؛ اما چنین امری به سختی ممکن است، چون این نهاد، در سیستم حقوقی کشورهای که آن را پذیرفته‌اند، به یک امر پایدار و ماندنی تبدیل شده است^{۴۸} و ظرفیت سیستم قضایی، برای این که بخواهد، به هر پرونده جنایی از طریق محاکمه رسیدگی نماید بسیار محدود است.^{۴۹}

بنابراین، فقدان این نهاد، در کشورهایی که آن را پذیرفته‌اند، کارایی دستگاه قضایی را با مشکل مواجه خواهد کرد.

۲-۲-۴- احتمال نقض حقوق بزه دیده و بی‌توجهی به نقش و جایگاه او در جریان معاملاتی اتهامی

بنا به یک تعریف می‌توان گفت: «بزه دیده کسی است که یک خسارت قطعی، آسیبی بر تمامیت شخصی او وارد آورده است و اکثر افراد جامعه هم به این مسأله اذعان دارند»^{۵۰}. زبانی که بزه دیده در جریان ارتکاب بزه توسط بزه کار متحمل می‌شود (اعم از مادی و معنوی) مسأله‌ای نیست که بتوان به سادگی از کنار آن گذشت، به همین دلیل است که امروزه «مباحث جدید بزه دیده شناسی معطوف به بررسی مشارکت بزه دیده در فرایند عدالت کیفری است، گسترش مباحث عدالت کیفری که بر حقوق بزه دیدگان تأکید بیشتری دارد، موجب

۱- سوفسطاییان در قرن ۵ قبل از میلاد، در یونان پیدا شدند.

۲- طالب زاده، حمید؛ فلسفه، شرکت چاپ و نشر کتابهای درسی ایران، چ ۳، تهران، ۱۳۸۲، ص ۱۸.

۳- خوانساری، محمد؛ منطق، شرکت چاپ و نشر کتابهای درسی ایران، چ ۳، تهران، ۱۳۸۲، ص ۲.

۴- Linch Timothy. "the Case Against Plea Bargaining". ۲۰۰۳. pp: ۲-۳. See: <http://www.cato.org/pubs/regulation/regv26n3-7.pdf>

۵- Jolley. Jerry C ; " Plea Bargaining and Plea Negotiation in the Judicial System " . ۱۹۷۲ .p: ۶۵.

See: <http://kuscholarworks.ku.edu/dspace/bitstream/۱۸۰۸/۴۷۵۵/۱/KJV^NIAS.pdf>.

۶- McCoy Candace . " Plea Bargaining as Coercion : the Trial Penalty and Plea Bargaining Reform " . ۲۰۰۵. pp: ۱-۵.

See: <http://web.gc.cuny.edu/criminaljustice/pages/./McCoy-OLQarticle.pdf>

۳- لپز، ژرار و فیلیزولا، ژینا؛ بزه دیده و بزه دیده شناسی، انتشارات مجد، ترجمه روح الدین کردعلیوند و احمد محمدی فر چ ۲، تهران، ۱۳۸۸، ص ۹۶.

توجه بیشتر به نقش و جایگاه بزه دیده در نظام‌های عدالت کیفری است.^{۵۱} بنابراین امروزه دادرسی که بی توجه به منافع بزه دیده باشد عادلانه به نظر نمی‌رسد، این در حالی است که معامله‌ی اتهامی به عنوان یک توافق بین مقام تعقیب و متهم؛ تقریباً هیچ گونه توجهی به حقوق بزه دیده به عنوان یکی از طرفین اصلی پرونده کیفری ندارد؛ این مسأله می‌تواند به عنوان یکی از معایب اصلی این نهاد مطرح باشد به نظر می‌رسد، مخالفت‌های این گونه با نهاد داد و ستد اتهامی، ریشه در نوع نگاه منتقدین به شیوه‌های جبران خسارت بزه دیده دارد، بدین معنی که ایراد، در واقع باید ساخته و پرداخته کسانی باشد که تنها راه تشفی خاطر از بزه دیده را، در مجازات مجرم می‌دانند؛ در حالی که این، تنها دیدگاه موجود نیست و دیدگاه دیگری می‌گوید: «مهم ترین دغدغه خاطر بزه دیدگان جرایم، پیش از آنکه اجزای مجازات بزه کار باشد، جبران خساراتی است که از رهگذر وقوع جرم متحمل شده‌اند»^{۵۲}.

بنابراین اگر خسارت وارده بر بزه دیده از طریق دولت یا بزه کار جبران شود، اجرای نهاد داد و ستد اتهامی مانع رسیدن بزه دیده به تشفی خاطر نمی‌شود؛ چرا که «فرض بر آن است که بزه دیده‌ای که یکبار توسط جامعه از او جبران خسارت شده و به عنوان بزه دیده شناخته شده است، نباید دوباره از طریق مجازاتی که گاهی وی آن را به طور جدی برای بزه کار تقاضا می‌کند، به عنوان بزه دیده شناخته شود»^{۵۳}.

در واقع بزه دیده‌ای که از او جبران خسارت می‌شود، نسبت به بزه کار حالت تهاجمی کم‌تری خواهد داشت و حتی در برخی از موارد ممکن است که بزه کار را مورد عفو قرار دهد. پس می‌توان با تأکید بر اولویت جبران خسارت بزه دیده، نهاد داد و ستد اتهامی را بدون نگرانی از نقص حقوق بزه دیده اجرا کرد.

لبه‌ی تیز دیگر این انتقاد به سوی نقض حقوق بزه دیده، به خاطر عدم مشارکت او در دادرسی و بی‌توجهی به نظر او در مورد مجازات مجرم است؛ اما در پاسخ به این انتقاد می‌توان گفت، اگر بزه دیده به خاطر تورم کیفری و پیچیدگی‌های دادرسی در نظام کُند عدالت کیفری اصلاً به حق خود نرسد یا زمانی به آن برسد که از همه لحاظ، دیر است، برای او بسیار زجرآورتر از آن است که در کوتاه‌ترین زمان به اما برای رفع چنین مشکلی، می‌توان «جلب رضایت بزه دیده» را شرط اعتباریافتن و اجرایی شدن معامله قرار داد و با جبران خسارت کامل بزه دیده و توجه به خواست او نقش او را به عنوان زیان دیده جرم در دادرسی از طریق معامله‌ی اتهامی حفظ کرد.

۳- شرایط شکلی اجرای نهاد معامله‌ی اتهامی

۴- شیرینی، عباس، « رفتار کرامت مدارانه با بزه دیده، اعطای اختیار در مرحله تعقیب و تحقیق» مندرج در مجموعه مقالات تازه‌های علوم جنایی، زیر نظر علی حسین نجفی ابرندآبادی، بنیاد حقوقی میزان، چ ۱، تهران، ۱۳۸۸، صص ۴۶۴ - ۴۴۷

۱- حاجی ده‌آبادی، احمد؛ «از جبران خسارت بزه دیده توسط بزه کار تا جبران خسارت توسط دولت»، فصلنامه فقه و حقوق، سال سوم، ش ۹، تابستان ۱۳۸۵، ص ۹۵.

۲- لیز، ژرار، فیلیزولا، ژینا؛ بزه دیده و بزه دیده‌شناسی، ترجمه روح‌الدین کردعلیوند و احمد محمدی، انتشارات مجد، چ ۲، تهران، ۱۳۸۸، ص ۷۸.

معامله‌ی اتهامی برای اجرای صحیح به شرایط شکلی خاص نیاز خواهد داشت؛ البته این شرایط در کشورهای مختلف متفاوت است، اما مهم‌ترین آن را می‌توان به شکل زیر بیان کرد:

۳-۱- زمان طرح تقاضا

این تقاضا ممکن است در هر زمان بعد از دستگیری مطرح شود ولی در عمل، این موضوع بستگی به دادگاه و صلاحیت آن دارد. در برخی از حوزه‌های قضایی، به خصوص در ایالات متحده آمریکا، قضات اعتقاد دارند که فرآیند تقدیم درخواست، فقط باید در طول مراحل خاصی از دادرسی یا فرآیند رسیدگی، صورت گیرد، ولی اصولاً تقاضای فوق می‌تواند، در هر زمان پس از دستگیری، ارائه شود اعم از این که در مدت کوتاهی بعد از دست‌گیری باشد مثلاً در اداره پلیس یا قبل و بعد از شروع تحقیقات توسط دادستان، یا هر زمان دیگری اعم از این که متهم به موجب قراری در زندان باشد یا خیر؛ تا زمان صدور حکم نهایی، متهم یا وکیل او می‌توانند، تقاضای چانه زنی را مطرح نمایند.

۳-۲- طرح تقاضا از جانب متهم یا وکیل او

به نظر می‌رسد در بیشتر مواقع، تقاضای ورود به معامله از سوی متهم یا وکیل او مطرح می‌شود و مقام تعقیب، آن را می‌پذیرد؛ مقام تعقیب پذیرش معامله‌ی اتهامی، به این مسئله، دقت لازم را مبذول می‌نماید که با توجه به دلایل موجود، می‌تواند هیأت منصفه را قانع ساخته، متهم را محکوم کند یا نه، اگر دلایل برای این امر کافی نباشد، معامله را می‌پذیرد و هم پرونده را در زمانی کوتاه مختومه و هم خود را از تهیه دلایل بیشتر معاف خواهد کرد.

۳-۳- ضمانت اجرای معامله‌ی اتهامی

در حقوق قراردادهای، هر معامله و معاهده‌ای، ضمانت اجرایی دارد چرا که بدون ضمانت اجرا، امکان عمل کردن طرفین قرارداد به تعهداتشان، بسیار کم و در حد صفر می‌شود؛ «معامله‌ی اتهامی» نیز یک قرارداد است که بین متهم و مقام تعقیب بوجود می‌آید، پس این معامله هم باید ضمانت اجرایی داشته باشد؛ تا طرفین را ملزم به رعایت تعهداتشان نماید، لذا ضمانت اجرای معامله‌ی اتهامی به قرار زیر است:

۳-۳-۱- ضمانت اجرای عدم اجرای تعهد از سوی متهم

اگر متهم با مقام تعقیب به توافق برسد و یک معامله‌ی اتهامی، بین آن‌ها شکل بگیرد، متهم ملزم به انجام وظایف و تعهدات خاصی، براساس مفاد معامله‌ی اتهامی، می‌باشد و به هیچ وجه، نباید از آن‌ها سرپیچی کند

(مثل اعتراف کردن به گناه و جرم خود، در تاریخ مشخص، همکاری کردن در لو دادن دیگر مجرمان و تحقیقات در مورد آن‌ها و یا شهادت دادن علیه شریکان جرم).

مقام تعقیب می‌تواند، این قرارداد را در صورت تخلف متهم از رعایت و اجرای تعهدات خود، لغو کند و او اجازه این ابطال را دارد.^۴

بنابراین معامله‌ی اتهامی از ناحیه مقام تعقیب دارای ضمانت اجرایی نسبتاً خوبی است.

۳-۳-۲- ضمانت اجرای عدم اجرای تعهد از سوی مقام تعقیب

هنگامی که مقام تعقیب به مفاد این، معامله عمل نکند متهم ممکن است در صدد ابطال اقرار به گناه خود، برآید یعنی او می‌تواند، اقرار خود را انکار نماید و بار اثبات جرم را دوباره به عهده مقام تعقیب بگذارد، هم چنین در صورت تخلف مقام تعقیب را به اجرای این قرارداد، ملزم نماید، به این شکل که دادگاه به مقام تعقیب دستور اجرای معامله را می‌دهد.^۵ یعنی متهم حق دارد از مقام تعقیب (در صورت عدم اجرای تعهدات خود) نزد دادگاه شکایت کند و دادگاه نیز مقام تعقیب را ملزم به اجرای تعهدات خود می‌کند.

۳-۴- ثبت توافق نامه و اهمیت آن

آخرین مرحله در ایجاد معامله‌ی اتهامی، ثبت توافق نامه است معمولاً محاکم برای روشن شدن موضوع و مخفی نماندن آن، ثبت این معامله و توافق نامه را در پرونده، امری ضروری می‌دانند. در مورد اعتراف متهم به جرم، بعضی اوقات فقط این اعترافات، ثبت و توسط طرفین اجرا می‌شود و معمولاً فقط به مراجعه کردن به نوشته قرارداد، بسنده می‌شود و به بیان تمامی شرایط قرارداد نیازی نیست. در زمان مجازات متهم، دادگاه از او می‌پرسد که قول و قرارهای دیگری با مقام تعقیب داشته است که در توافق نامه ثبت نشده باشد یا نه در صورتی که پاسخ متهم منفی باشد، اگر مقام تعقیب، تعهدات لفظی و ثبت نشده‌ای هم داشته باشد و به آن‌ها عمل نکند، متهم دیگر هیچ نوع حق اعتراضی نسبت به مقام تعقیب نخواهد داشت؛ علت طرح این مطلب آن است که بعضی از اوقات، متهم مقام تعقیب و قاضی، راه حل‌ها و مسایل خبرساز و پرسر و صدایی با هم دارند و بر سر آن‌ها توافق می‌کنند و نمی‌خواهند که آن شرط و شروط، ثبت و ضبط شوند.^۶ (البته قاضی دادگاه، مداخله زیادی ندارد و فقط پس از کسب رضایت و معمولاً برای قطعیت بخشیدن به آن، مداخله

^۴ Larson Aaron . “ How Does Plea Bargaining Work ? “ . ۲۰۰۰ . pp:۲-۳.

See: <http://www.expertlaw.com/library/criminal/plea – bargaining.html>

۲- Ibid

می‌کند)^{۵۷}. اما به هر حال، ثبت توافق نامه از مشکلات بعدی جلوگیری نموده و نقاط ابهام قرارداد را برای طرفین روشن می‌سازد.

۳-۵- اهمیت داشتن وکیل مدافع

در فرآیند چانه زنی و مذاکره، وکیل می‌تواند نقش یک راهنمای خوب را برای متهم بازی کند و اصطلاحاً کارگردانی کار را به دست بگیرد تا بتواند خواسته‌های موکل خویش را برای او به دست آورد و بر مقام تعقیب پیروز شود و خواسته‌های بیشتری را از او بگیرد و در مقابل، موکل خود را با اقرار به جرایم کمتر و همکاری کمتر با مقام تعقیب، از مذاکره خارج سازد بنابراین، معامله‌ی اتهامی، گاهی اوقات یک مساله پیچیده و بغرنج برای وکلای مدافع ایجاد می‌کند^{۵۸}. و آن‌ها باید دقت نظری بسیاری به خرج دهند و در نظر داشته باشند که در صورت کشیدن کار موکل به دادگاه و محکومیت، مجازات بیشتری در انتظار او خواهد بود؛ منبع اصلی وکیل در مذاکرات، فضای فکری حاکم بر گروه کاری است^{۵۹}.

و کلاً معمولاً با چشم اندازی حرفه‌ای به مسایل می‌نگرند^{۶۰} و می‌توانند با موضوعات دقیق، برخوردهای درست و دقیق، داشته باشند، تشخیص آن‌ها، در این امریاری گر بزرگی در تشخیص انتخاب‌های درست و به جاست. از آن جا که متهم از تخصص و تجربه لازم در این امر برخوردار نیست، برای این که شانس بیشتری در مذاکره داشته باشد، حضور وکیل خوب، برای او ضروری است. پس اهمیت داشتن وکیل در فرآیند چانه زنی نباید نادیده گرفته شود.

۳-۶- مرحله اجرای نهاد معامله‌ی اتهامی در فرآیند دادرسی

فرآیند دادرسی کیفری شامل مراحل مختلف کشف جرم، تحقیق، تعقیب، رسیدگی، صدور حکم و اجرای احکام می‌باشد؛ این که که اجرای نهاد معامله‌ی اتهامی در کدام یک از این مراحل صورت می‌گیرد، بسته به کشورهای مختلف متفاوت است.

مثلاً در کشور آمریکا، اجرای نهاد معامله‌ی اتهامی در جریان تحقیقات مقدماتی در دادسرا بین دادستان و متهم یا وکیل او صورت می‌گیرد.

۲- دلماس مارتی، می‌ری؛ نظام‌های بزرگ سیاست جنایی، ترجمه علی‌حسین نجفی ابرنآبادی، انتشارات میزان، ج ۱، چ ۱، تهران، ۱۳۸۱، ص ۱۴۸.

۳- Vanover, Joseph W., "Utilitarian analysis of the Objectives of Criminal Plea Negotiation and Negotiation Strategy Choice". ۱۹۹۸. p: ۱۸۳.

See: <http://heinonlinebackup.com/hol-cgi-bin/get-pdf.cgi?handle=hein.journals/ucinlr498section=46>

۱- دلبلیو نیویور، دیوید؛ نظام عدالت کیفری و ساختار محاکم در آمریکا، ترجمه حمیدرضا قراگوزلو، نشر مجد، چ ۱، تهران، ۱۳۸۹، ص ۵۱۴.

۲- Delacote Pilippe & Ancelot Lydi ; " Procecutor and Lawyers in Plea Bargaining with Complete Information " . ۲۰۰۹ . in Economics Bulletin , vol : ۲۹ , Issue ۳ . p: ۲.

See: <http://www.economics.bham.ac.uk/research/2010-discussion/10-28.pdf>

ولی این تأسیس جزایی، فقط انحصار به محل دادسرا و دادگاه ندارد و در برخی کشورها مثل انگلستان، از مرحله پلیسی، آغاز می‌شود و بر حسب شرایط و چارچوب قانونی قابل اعمال است. همکاری مجرم برای شناسایی دانه درشت‌ها، سبب تخفیف جدی یا معافیت از مجازات مقرر قانونی می‌شود.^{۶۱}

البته با توجه به این که، مطالعه نهاد معامله‌ی اتهامی نیازمند جستجو در متون انگلیسی زبان بدلیل کمبود متون فارسی در این زمینه می‌باشد و با توجه به اینکه در متون انگلیسی، اغلب برای طرف معامله متهم در چانه زنی لفظ «Procecutor» به کار برده شده و معنی مقابل آن را بیشتر «دادستان» گفته‌اند به نظر می‌رسد که در اغلب کشورها، اجرای این نهاد در مرحله دادسرا، صورت می‌گیرد، ولی اجرای آن، از مرحله پلیسی، باعث عدم ورود پرونده‌ها به مراحل بالاتر و جلوگیری از تراکم پرونده‌ها در آن مراحل شده و به طور کلی مزایای بیشتری را به دنبال دارد.

۴- نهاد معامله‌ی اتهامی و حقوق ایران

با توجه به این که همه نظام‌های حقوقی به دلیل تاثیر عناصر انسانی، در آنها، از یک سلسله تشابه‌ها برخوردارند.^{۶۲} می‌توانند از راه حل‌های یکدیگر برای تسلط بر مشکلات مشابه خود بهره ببرند؛ از جمله این مشکلات مشابه «تورم کیفری» است که «اولین بار منتسکیو در روح القوانین، در سال ۱۷۴۸ میلادی، به آن اشاره کرد»^{۶۳} و از جمله راه حل‌های بکار گرفته شده برای حل این مشکل تأسیس جزایی «معامله‌ی اتهامی» است. کشور ما نیز مانند اکثر کشورها به مشکل تورم در سطوح مختلف دستگاه قضایی مبتلاست؛ و نهاد معامله‌ی اتهامی، اگر چه قبل از انقلاب در ماده ۴۰ مکرر ق.آ.د.ک ۱۲۹۰ مورد اشاره قرار گرفته بود، اما بعد از انقلاب در قوانین ما پیش‌بینی نشده است.

در ادامه به این امر می‌پردازیم که آیا می‌توان از نهاد معامله‌ی اتهامی در حقوق ایران بهره جست یا نه؟

۴-۱- نهاد معاذیر قانونی در حقوق ایران و تفاوت آن با نهاد معامله‌ی اتهامی

از جمله نهادهای مشابه نهاد معامله‌ی اتهامی در حقوق ایران، نهاد «معاذیر قانونی» می‌باشد.

۱- موسوی مجاب، سید درید؛ پیش‌درآمدی بر مباحث حقوق کیفری اختصاصی، تقریرات درسی سید درید موسوی مجاب، دانشگاه تربیت مدرس، ۹۰-۱۳۸۹، ص ۴۱.

۲- عمید زنجانی، عباس علی؛ «مقدمه‌ای بر مطالعه تطبیقی منابع و مبانی نظام حقوقی اسلام و سیستم حقوقی روم»، فصلنامه علمی- پژوهشی دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران، ش ۳۱، ۱۳۷۳، ص ۴۵.

۳- حبیب زاده؛ محمدجعفر و دیگران؛ «تورم کیفری، عوامل و پیامدها»، مجله مدرس علوم انسانی، دوره ۵، ش ۴، ۱۳۸۰، صص ۷۸-۵۹.

نهاد معاذیر قانونی، ناظر به مواقعی است که قانون گذار، به رغم وقوع جرم و بقای مسئولیت مرتکب، بنا بر ملاحظات سیاست جزایی، مرتکب را از مجازات معاف یا مجازات او را تخفیف می دهد.^{۶۴}

شرایط اجرای نهاد معاذیر قانونی، در قانون مشخص شده و موارد آن جنبه حصری دارد و دادگاه در شرایط تعیین شده ملزم به تخفیف در مجازات یا معافیت او از مجازات می باشد.^{۶۵}

اگر چه این نهاد از نظر تخفیف در مجازات یا معاف از آن به نهاد معامله‌ی اتهامی شباهت دارد اما، اولاً تخفیف یا معافیت ناشی از آن؛ ضمن صدور حکم و در مرحله دادرسی صورت می گیرد، ثانیاً دامنه اجرایی این نهاد، محدود به موارد و جرایم خاصی است که قانون گذار تعیین کرده است، در حالی که نهاد معامله‌ی اتهامی از مرحله پلیسی و در مورد همه جرایم قابل اجراست.

۱- شکری، رضا؛ خلاصه مباحث اساسی کارشناسی ارشد حقوق جزا و جرم شناسی، نشر پردازش، چ ۳، تهران، ۱۳۸۶، ص ۱۳۹ و گلدوزیان، ایرج؛

بایسته‌های حقوق جزای عمومی، نشر میزان، چ ۸، ۱۳۸۲، ص ۳۴۰.

۲- گلدوزیان، ایرج؛ محشای قانون مجازات اسلامی، نشر مجد، چ ۱۳، تهران، ۱۳۸۹، ص ۴۶.

آن چه ضرورت پذیرش نهاد معاملی اتهامی و نهادهای مشابه آن و اجرای آنها را در کشور مایجاد می‌کند، بیش از هر چیز، تراکم پرونده‌های جزایی، در تمام مراحل رسیدگی کیفری، از مرحله کشف جرم تا اجرای احکام می‌باشد.

در مرحله تحقیقات پلیسی، افزایش نرخ جرم، از دقت و سرعت لازم در امر کشف جرم و تحقیقات کاسته است، مثلاً در سال ۱۳۸۵ حدود ۱۹۰ هزار مورد سرقت (فقط سرقت) توسط نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران، به ثبت رسیده است^{۶۶}. (توجه به رقم سیاه، اهمیت امر را آشکارتر می‌کند).

با اجرای نهاد معاملی اتهامی، متهم در کشف جرم و دادن اطلاعاتی در مورد جرم و مجرم دانه درشت، به پیشرفت کار پلیس و جلوگیری از تراکم کارها، کمک خواهد کرد.

در مرحله تعقیب در دادسرا، نیز تراکم پرونده‌ها، کار را به کندی و وقفه مواجه کرده است، در حالی که کار باز پرس و دادستان و... در این مرحله، زمانی مفید است که به موقع شروع و به موقع خاتمه یابد^{۶۷}.

از جمله وظایف بازپرس، انتخاب قرار تأمین^{۶۸} است که باید متناسب باشد، ولی متأسفانه به دلیل تورم پرونده‌ها در دادسرا این امر نیز از دقت کافی برخوردار نیست، صدور پیاپی قرار بازداشت موقت که لطمه شدیدی به حقوق متهم می‌زند و در حالی صورت می‌گیرد که هنوز چیزی در جهت مجرمیت متهم ثابت نشده، نشان این ادعا است.

در مرحله رسیدگی و صدور حکم در دادگاه نیز اختلال ناشی از تراکم پرونده‌ها رو به افزایش است؛ تعداد پرونده‌های مختومه در دادگاه‌های عمومی کشور، در سال ۱۳۸۵، ۳۲۱۷۶۷۰ مورد و پرونده‌های مختومه در دادگاه‌های کشور در همان سال ۵۰۶۰۸۶ مورد بوده است^{۶۹}.

بی‌تردید تراکم و تورم در مرحله کشف جرم، تحقیق، تعقیب و رسیدگی و صدور حکم، تراکم در مرحله اجرای احکام را هم به دنبال دارد افزایش تعداد مجرمینی که در انتظار اجرای مجازات هستند، به تأخیر افتادن مجازات‌ها، افزایش جمعیت زندانیان به نسبت ظرفیت زندان‌ها و غیره نشانه‌این امر است؛ افزایش جمعیت زندانیان در نتیجه افزایش جرم، مردم را نسبت به پلیس و به طور کلی نسبت به سیستم عدالت کیفری، بدبین و بی‌اعتماد خواهد کرد.

۱- مرکز آمار ایران، سالنامه آماری کشور، ۱۳۸۵، انتشارات مرکز آمار ایران، تهران، دفتر اطلاع رسانی و پایگاه اطلاعات آمار، ۱۳۸۶، ص ۴۹۱.

۲- آشوری، محمد؛ آیین دادرسی کیفری، انتشارات سمت، ج ۲، ص ۲، چ ۹، تهران، ۱۳۸۶، ص ۲۳.

۳- مدنی، جلال الدین؛ آیین دادرسی کیفری، انتشارات پایدار، چ ۳، تهران، ۱۳۸۵، ص ۲۰.

۱- مرکز آمار ایران، سالنامه آماری کشور، ۱۳۸۵، انتشارات مرکز آمار ایران، تهران، دفتر اطلاع رسانی و پایگاه اطلاعات آماری، ۱۳۸۶، ص ۴۹۱.

جمعیت زندانیان کشور که در سال ۱۳۵۹ برابر ۲۲۴۰۰ نفر بود در سال ۱۳۷۶ به حدود ۱۵۶۶۰۰ یعنی ۷ برابر رسیده، این در حالی است که جمعیت کشور فقط ۵۵ درصد افزایش داشته است به عبارت دیگر تعداد زندانیان کشور حدود ۴۵۰ درصد افزایش داشته است.^{۷۰}

هم چنین این امر لزوم «تسریع در اجرای مجازات‌ها»^{۷۱} را با خطر جدی مواجه خواهد کرد.

۲- نراقی، حسن؛ جامعه شناسی خودمانی، انتشارات اختران، چ ۹، تهران، ۱۳۸۳، ص ۲۳.

۳- بکاریا، سزار؛ رساله جرایم و مجازات‌ها، ترجمه محمدعلی اردبیلی، نشر میزان، چ ۲، تهران، ۱۳۸۰، ص ۸۳.

۴-۳- مشکلات و نگرانی‌های پذیرش و اجرای نهاد معامله‌ی اتهامی در حقوق ایران

اصلی‌ترین مشکلاتی را که برای اجرای نهاد معامله‌ی اتهامی در حقوق ایران وجود دارد و راه حل‌های موجود برای حل این مشکلات را می‌توان به این ترتیب بیان کرد:

۴-۳-۱- تخصیص قدرت تصمیم‌گیری در میزان مجازات‌ها به قضات محاکم در حقوق ایران

در اصل ۳۶ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران آمده است:

حکم به مجازات و اجرای آن، باید تنها از طریق دادگاه صالح و به موجب قانون باشد.

با توجه به رسمیت دین اسلام در ق.ا.ایران، دادگاه‌های اسلامی باید بر طبق موازین اسلامی تشکیل شود^{۷۲} و با توجه به اهمیت امر قضا در اسلام^{۷۳} در دادگاه اسلامی، امر قضاوت به عهده قاضی واجد شرایط است و فقط او می‌تواند در مورد میزان مجازات‌ها تصمیم بگیرد، با توجه به این امر چگونه می‌توانیم نهاد معامله‌ی اتهامی را در مرحله پلیسی یا دادرسی اجرا کرده و به پلیس یا دادستان، اختیار تصمیم‌گیری در کاهش مجازات متهم یا تبرئه او را اعطا کنیم؟

در پاسخ می‌توان دو نظر را بیان کرد:

۱. نهاد معامله‌ی اتهامی، یک تأسیس سازشی است؛ اگر آن را صلح و سازشی بین متهم و بزه دیده بدانیم؛ بدون دخالت در حوزه کاری قضات، می‌توانیم آن را اجرا کنیم. بدین شکل که بزه دیده، عضوی از جامعه، است و مقام تعقیب اعم از پلیس، دادستان و... نماینده‌ای از سوی جامعه، در نتیجه نماینده بزه دیده هم هست و توافق بین او و متهم، به طور غیرمستقیم صلح و سازشی بین متهم و بزه دیده است و اجرای آنچه طرفین در نتیجه صلح و سازش، بر آن توافق می‌کنند؛ مغایرتی با حق تعیین مجازات توسط قضات ندارد؛ همان طور که تراضی قاتل و اولیای دم بر سر مقدار دیه مقتول و موارد دیگری که در این زمینه وجود دارد، مغایرتی با این حق ندارد.

۲. می‌توان برای اجرای نهاد معامله‌ی اتهامی، شرط، «تأیید قاضی» را برای لازم‌الاجرا شدن این معامله قرارداد و نظر قاضی را در تخفیف یا معافیت از مجازات جویا شد، همان طور که در برخی کشورها به همین شیوه عمل می‌شود، مانند کشور ایتالیا و برخی از ایالت‌های آمریکای شمالی.

به این ترتیب تخفیف مجازات یا معافیت متهم از کیفر، با نظر قاضی صورت خواهد گرفت و اشکال یاد شده را نخواهد داشت، اگرچه این امر از سرعت رسیدگی به شیوه چانه زنی تا حدودی می‌کاهد ولی بهتر از فقدان این نهاد به طور کلی است.

۴-۳-۲- میل شدید به قانون‌گریزی در جامعه ایران

۱- هاشمی، سید محمد؛ حقوق اساسی جمهوری اسلامی ایران، انتشارات میزان، ج ۱، چ ۷، تهران، ۱۳۸۲، ص ۲۳۶.

۲- محقق داماد، سید مصطفی؛ قواعد فقه ۴، مرکز نشر علوم اسلامی، بخش جزایی، چ ۱۴، ۱۳۸۹، ص ۱.

از نظر جامعه شناسان^{۷۴}، جامعه ایران دارای مردمی با عادت قانون گریزی می باشد، اغلب تحقیقات و نظرسنجی نشان می دهند که در ایران، تمایل زیادی به رعایت قانون در جامعه وجود ندارد^{۷۵}.

بنابراین، افراد در جامعه ایران، به خاطر ضمانت اجرای قانونی، قانون را رعایت می کنند و اگر این ضمانت اجراها، تضعیف شوند، افراد هیچ دلیلی برای رعایت قانون نخواهند داشت؛ بنابراین هر نوع نهادی که مثل معامله ی اتهامی، قطعیت مجازات را متزلزل کند، به رشد قانون گریزی کمک می کند.

در حالی که راه مقابله با قانون گریزی، در تشدید مجازات و خشونت کیفری نیست؛ اگر بخواهیم به این طریق قانون گریزی را درمان کنیم باید با نهادهای مثل «تخفیف مجازات»، «معاذیر قانونی»، «آزادی مشروط»، «تعلیق مجازات» و هر نهاد دیگری که قطعیت مجازات را متزلزل می کند مخالفت کنیم؛ که چنین امری ممکن نیست.

راه کار مبارزه با قانون گریزی را باید اموری مثل نقش مراکز نظارت و بازرسی، جستجو کرد نه در سخت گیری های بی رویه کیفری.

در ضمن می توان امکان درخواست چانه زنی را محدود به متهمین بدون سابقه یا حداکثر متهمینی که برای بار دوم مرتکب جرم شده اند، محدود کرد و بر این مشکل غلبه نمود.

۴-۳-۳- امکان سوء استفاده پلیس

زمانی مزیت اجرای نهاد معامله ی اتهامی، به اوج می رسد که از مراحل اولیه رسیدگی، یعنی از مرحله تحقیقات پلیسی شروع شود؛ اما این امر به اختیارات پلیس خواهد افزود؛ با توجه به این مهم سؤال این است که آیا دادن چنین اختیاری به پلیس ایران، می تواند به مصلحت جامعه ایران باشد؟

متأسفانه باید به این حقیقت تلخ اذعان کرد که در ایران، بر خلاف نظام های دیگر، که «پلیس صرفاً مجری قانون است نه واضع یا حتی مفسر آن»^{۷۶} برخی از مأموران پلیس، خود را هم واضع، هم مفسر و هم مجری قانون می دانند و به تعبیر ساده تر از اختیارات و قدرت خود سوء استفاده می کنند؛ این امر در بد رفتاری برخی از مأمورین پلیس با شهروندان عادی می توان به وضوح مشاهده کرد؛ وقتی برخورد با غیر متهمین صحیح نباشد، برخورد با متهمین به مراتب بدتر خواهد بود، دلیل اصلی، آن است که پلیس ایران در شرایط فعلی فاقد تخصص لازم در برخورد با متهمین و غیر متهمین است، باید توجه داشت که «مأموریت های بسیار متنوع و بسیار گسترده در قالب یک پلیس عمومی و متکی به سلیقه و تجربه صرف نمی گنجد لذا نگاه کارشناسانه و

۱- همان، ص ۱۵۷.

۲- فتحعلی، علیرضا و نادری، میثم؛ «بررسی دلایل رفتار قانون گریزی شهروندی»، ص ۱.

See: <http://naderi۸۲.blogfa.com/post-۱۴.aspx-cashed>

۱- غزایاق زندی، داوود، «تحول کارکردهای پلیس در پرتو نظریه های امنیت خرد»، فصلنامه مطالعات راهبردی، سال ۱۲، تهران، پژوهشکده مطالعات راهبردی، تابستان ۱۳۸۸، ص ۲۲.

محققانه در نظر و رفتار حرفه‌ای - تخصصی در عمل الزمه آن است.^{۷۷} بنابراین دادن اختیار معامله پلیس با متهم، در شرایط فعلی به مصلحت به نظر نمی‌رسد و می‌تواند سوءاستفاده پلیس و گرفتن رشوه از سوی برخی مأموران منجر شود و این امر شکست اجرای نهاد معامله‌ی اتهامی در مرحله پلیسی را سبب می‌شود. این در حالی است که در کشورهایی مثل انگلستان که نهاد معامله‌ی اتهامی از مرحله پلیسی آغاز می‌شود، پلیس یکی از مهم‌ترین مؤسسات است و دارای لباس، کلاه و هیات مخصوصی است جدی و مهربان و وظیفه شناس و در خدمت مردم است.

در سال‌های قرن ۲۰، پلیس انگلستان در سراسر جهان، از صورت افسانه‌ای فوق‌العاده‌ای برخوردار بود، پلیس انگلستان خونسرد، مودب، و مرتب است و جز در موارد ضروری به اسلحه متوسل نمی‌شود و مردم او را بی‌سلاح می‌پسندند و می‌بینند، پلیس انگلیس وقتی خوشحال است که بتواند انجام وظیفه کند.

چنین پلیسی از اختیارات خود سوء استفاده نمی‌کند؛ بنابراین قبل از اجرای معامله‌ی اتهامی در مرحله پلیسی در ایران باید پلیس ایران را تخصصی‌تر کنیم.

نتیجه

نهاد معامله‌ی اتهامی، به عنوان جزیی از آیین دادرسی کیفری کشورهایی مثل آمریکا و انگلستان، نهادی کارا و مفید بوده است، اگر چه معایبی نیز برای آن بیان شده و حتی اندیشه‌های حذف آن، مطرح گردیده است؛ اما کدام تأسیس مفید حقوقی را می‌توان نام برد که هیچ عیبی در اجرای آن وجود نداشته باشد؟

در ضمن برای معایب ذکر شده برای این نهاد، می‌توان در فرصتی گسترده‌تر، بحث کرد و برخی از آن‌ها را مردود دانست.

اما در مورد اجرای این نهاد در حقوق ایران، با توجه به نگرانی‌هایی که در این زمینه وجود دارد، باید گفت اگر این نهاد به طور کامل و با تمام شرایط لازم برای آن در حقوق ایران اجرا شود و صورت تقلیدی صرف و ناکارآمد از حقوق غرب را نداشته باشد؛ احتمال موفقیت آن و استفاده از مزایای فراوان آن زیاد است، اما اگر برگرفته‌ای ناقص از حقوق غرب، بدون داشتن ضمانت اجراهای لازم و تدابیر اندیشمندان، برای جلوگیری از سوء استفاده مقامات تعقیب اعم از پلیس و دادستان باشد، نه تنها مفید نیست، بلکه زیان‌های زیادی را به دنبال خواهد داشت.

با توجه به این که دستگاه قضایی ما در مواجهه با بار کاری و تراکم پرونده‌ها، با بحران روبروست، بهتر است از راه کارهایی که برای کاهش بحران وجود دارد استقبال کنیم؛ اگر چه نگرانی‌هایی برای اجرای این نهاد

۱- پور مؤذن، محمد؛ «بررسی رابطه نقش اجتماعی پلیس و احساس امنیت خانواده‌ها»، فصلنامه علمی - پژوهشی نظم و امنیت، دوره جدید، سال دوم، ش ۳، تهران، سازمان تحقیقات و مطالعات ناجا، پاییز ۱۳۸۸، ص ۱۱۶.

درايران وجود دارد اما اين نگرانی‌ها به راحتی قابل حل هستند، مثلاً با قراردادن شرط تأیید قاضی در معامله‌ی اتهامی می‌توان بر مشکل تخصیص قدرت تصمیم‌گیری به قضات محاکم، با محدود کردن امکان چانه‌زنی به متهمین بدون سابقه یا حداکثر به متهمینی که برای بار دوم مرتکب جرم می‌شوند بر مشکل میل به قانون‌گریزی و تکرار جرم در جامعه ایران و با تخصیصی کردن پلیس و مقامات تعقیب و قرار دادن ضمانت اجراهای دقیق و قطعی برای معامله‌ی اتهامی، بر مشکل امکان سوء استفاده پلیس یا مقامات تعقیب غلبه کرد.

در ضمن، توجه به این نکته ضروری است که در شرایط بحرانی، آنچه بر هر چیزی اولویت دارد، تلاش برای رفع بحران است و در چنین شرایطی تصمیم‌گیری باید در این مسیر باشد

پیشنهادها

۱. پذیرش نهاد داد و ستد اتهامی در نظام حقوقی ایران، در مورد مجرمین بدون سابقه کیفری یا مجرمین کم سابقه و جرایم کم اهمیت.

۲. سعی در تدوین نظام نامه اخلاقی پلیس، آموزش هر چه بیشتر پلیس، تخصیصی کردن نهاد پلیس و توسعه آن و سپس پذیرش و اجرای نهاد داد و ستد اتهامی در مرحله پلیسی و استفاده از مزایای دادوستد اتهامی، در پیش‌گیری از ورود بی‌رویه پرونده‌ها به مراحل بالاتر.

۳. پیش‌بینی ساز و کارهای نظارتی و ضمانت اجراهای قوی، برای جلوگیری از فرار مقام تعقیب از تعهد حاصله و در مقابل، الزام متهم به پای‌بندی به تعهد خویش.

۴. آموزش قضات، در خصوص قراردادی شدن حقوق کیفری و چگونگی بهره‌گیری از راهبرد مذکور از طریق استفاده از نهاد داد و ستد اتهامی، به عنوان یکی از شیوه‌های این راهبرد.

۵. الزامی کردن تشکیل پرونده شخصیت برای بزه کاران و اجرای دقیق نهاد داد و ستد اتهامی در مورد بزه کاران خاص و مشخص کردن دامنه دقیق اجرای نهاد مذکور، برای افزایش گرایش قضات به اجرای این تأسیس حقوقی و بهره‌گیری از مزایای آن.

۶. در نهایت، دقت در انطباق هر چه بیشتر نهاد معامله‌ی اتهامی با نظام حقوقی ایران و ویژگی‌های خاص آن و نیز انطباق نهاد مذکور، با شرایط مختلف جامعه ایران و تلاش در جهت بومی‌سازی آن و رفع موانع موجود در مسیر پذیرش و اجرای آن.

منابع و مآخذ

فارسی:

- ۱- آریان پور کاشانی، عباس؛ فرهنگ حقوقی انگلیسی - فارسی، ج ۴، ج ۶، تهران، انتشارات امیرکبیر، ۱۳۷۵.
- ۲- آریان پور کاشانی، منوچهر؛ فرهنگ بزرگ یک جلدی پیشرو آریان پور، با همکاری بهرام دلگشایی، ج ۳۱، نشر جهان رایانه، ۱۳۸۵.
- ۳- آشوری، محمد؛ آیین دادرسی کیفری، ج ۲، ج ۹، تهران، انتشارات سمت، ۱۳۸۶.
- ۴- آقای، بهمن؛ فرهنگ حقوقی بهمن، ج ۱، تهران، انتشارات گنج دانش، ۱۳۷۸.
- ۵- اردبیلی، محمدعلی؛ حقوق جزای عمومی، ج ۱، ج ۱۸، تهران، انتشارات میزان، ۱۳۸۶.
- ۶- باطنی، محمدرضا؛ فرهنگ معاصر انگلیسی - فارسی، ج ۶، تهران، انتشارات فرهنگ معاصر، ۱۳۸۱.
- ۷- بخش ترجمه دیوان داوری دعاوی ایران (لا هه)؛ فرهنگ اصطلاحات حقوقی، انگلیسی به فارسی، ج ۵، تهران، کتابخانه گنج دانش: داد آفرین، ۱۳۸۹.
- ۸- بکاریا، سزار؛ رساله جرایم و مجازات‌ها، ترجمه محمدعلی اردبیلی، ج ۲، تهران، نشر میزان، ۱۳۸۰.
- ۹- برادل، ژان؛ تاریخ اندیشه‌های کیفری، ترجمه علی حسین نجفی ابرندآبادی، ج ۳، تهران، انتشارات سمت، ۱۳۷۸.
- ۱۰- پور مؤذن، محمد؛ «بررسی رابطه نقش اجتماعی پلیس و احساس امنیت خانواده‌ها»، فصلنامه علمی - پژوهشی نظم و امنیت، دوره جدید، سال دوم، ش ۳، تهران، سازمان تحقیقات و مطالعات ناجا، پاییز ۱۳۸۸، صص ۱۲۶ - ۱۰۱.
- ۱۱- جعفری لنگرودی، محمدجعفر؛ ترمینولوژی حقوق، ج ۱۴، تهران، انتشارات گنج دانش، ۱۳۸۳.
- ۱۲- حبیب زاده؛ محمدجعفر و دیگران؛ «تورم کیفری، عوامل و پیامدها»، مجله مدرس علوم انسانی، دوره ۵، ش ۴، ۱۳۸۰، صص ۵۹-۷۸.
- ۱۳- خالقی، علی؛ آیین دادرسی کیفری، ج ۷، تهران، انتشارات شهر دانش، ۱۳۸۹.
- ۱۴- خزانی، منوچهر؛ فرآیند کیفری (مجموعه مقالات)، ج ۱، تهران، کتابخانه گنج دانش، ۱۳۷۷.
- ۱۵- خوانساری، محمد؛ منطق، ج ۳، تهران، شرکت چاپ و نشر کتابهای درسی ایران، ۱۳۸۲.
- ۱۶- دلبلیو نیوبور، دیوید؛ نظام عدالت کیفری و ساختار محاکم در آمریکا، ترجمه حمیدرضا قراگوزلو، ج ۱، تهران، نشر مجد، ۱۳۸۹.

۱۷- دلماس مارتی، می‌ری؛ نظام‌های بزرگ سیاست جنایی، ترجمه علی حسین نجفی ابرندآبادی، ج ۱، چ ۱، تهران، انتشارات میزان، ۱۳۸۱.

۱۸- رایبیز، آنتونی، به سوی کامیابی، ترجمه مهدی مجد زاده کرمانی، ج ۳، چ ۲۱، تهران، مؤسسه فرهنگی راه بین، ۱۳۸۸.

۱۹- رضائی نوری، محمود؛ فرهنگ حقوقی مدین، چ ۳، تهران، انتشارات مدین، ۱۳۷۶.

۲۰- روشن قنبری، عطاء الله؛ «نگاهی به معامله اتهام در حقوق آمریکا»، ماهنامه کانون سردفتران و دفتریاران، دوره ۲۰ ش ۱۰۲، ۱۳۸۹،
See: <http://www.notary.ir>

۲۱- زهر، هوار؛ کتاب کوچک عدالت ترمیمی، ترجمه حسین غلامی، تهران، انتشارات مجد، ۱۳۸۸.

۲۲- شامبیانی، هوشنگ؛ بزه کاری اطفال و نوجوانان، چ ۱۳، تهران، انتشارات مجد، انتشارات ژوبین، ۱۳۸۴.

۲۳- شکری، رضا؛ خلاصه مباحث اساسی کارشناسی ارشد حقوق جزا و جرم شناسی، چ ۳، تهران، نشر پردازش، ۱۳۸۶.

۲۴- شیروی، عبدالحسین؛ حقوق تطبیقی، چ ۲، تهران، انتشارات سمت، ۱۳۸۴.

۲۵- شیرینی، عباس، «رفتار کرامت مدارانه با بزه دیده، اعطای اختیار در مرحله تعقیب و تحقیق» مندرج در مجموعه مقالات تازه‌های علوم جنایی، زیر نظر علی حسین نجفی ابرند آبادی، چ ۱، تهران، بنیاد حقوقی میزان، ۱۳۸۸، صص ۴۶۴ - ۴۴۷.

۲۶- طالب زاده، حمید؛ فلسفه، چ ۳، تهران، شرکت چاپ و نشر کتابهای درسی ایران، ۱۳۸۲.

۲۷- عمید زنجانی، عباس علی؛ «مقدمه‌ای بر مطالعه تطبیقی منابع و مبانی نظام حقوقی اسلام و سیستم حقوقی روم»، فصلنامه علمی-پژوهشی دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران، ش ۳۱، ۱۳۷۳

۲۸- غزایاق زندی، داوود، «تحول کارکردهای پلیس در پرتو نظریه‌های امنیت خرد»، فصلنامه مطالعات راهبردی، سال ۱۲، تهران، پژوهشکده مطالعات راهبردی، تابستان ۱۳۸۸، صص ۲۷ - ۷.

۲۹- فتحعلی، علیرضا و نادری، میثم؛ «بررسی دلایل رفتار قانون گریزی شهروندی».

See: <http://naderi۸۲.blogfa.com/post-۱۴.aspx-cashed>

۳۰- کاشانی، سید محمود؛ استانداردهای جهانی دادگستری، چ ۱، تهران، انتشارات میزان، ۱۳۸۳

۳۱- کشاورز، بهمن؛ فرهنگ حقوقی انگلیسی به فارسی، چ ۷، تهران، انتشارات امیرکبیر، ۱۳۸۵

۳۲- گسن، ریموند؛ جرم شناسی نظری، ترجمه مهدی کی نیا، چ ۳، تهران، نشر مجد، ۱۳۸۸

۳۳- گسن ریموند؛ «بحران سیاست‌های جنایی غربی»، ترجمه، علی حسین نجفی ابرندآبادی، فصلنامه علمی - پژوهشی تحقیقات حقوقی، ش ۱۰، تهران، دانشکده حقوق دانشگاه شهید بهشتی، بهار و تابستان ۱۳۷۱

۳۴- گلدوزیان، ایرج؛ بایسته‌های حقوق جزای عمومی، چ ۸، نشر میزان، ۱۳۸۲.

۳۵- گلدوزیان، ایرج؛ محشای قانون مجازات اسلامی، چ ۱۳، تهران، نشر مجد، ۱۳۸۹

۳۶- لپز، ژرار و فیلیزولا، ژینا؛ بزه دیده و بزه دیده شناسی، ترجمه روح الدین کردعلیوند و احمد محمدی فرج ۲، تهران، انتشارات مجد، ۱۳۸۸

- ۳۷- محقق داماد، سید مصطفی؛ قواعد فقه ۴، بخش جزایی، ج ۱۴، مرکز نشر علوم اسلامی، ۱۳۸۹
- ۳۸- محمدی، ابوالحسن؛ مبانی استنباط حقوق اسلامی، ج ۱۶، تهران، انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۸۲
- ۳۹- مدنی، جلال الدین؛ آیین دادرسی کیفری، ج ۳، تهران، انتشارات پایدار، ۱۳۸۵
- ۴۰- مدنی کرمانی، عارفه؛ اجرای احکام کیفری، ج ۱، تهران، انتشارات مجد، ۱۳۸۵
- ۴۱- مرکز آمار ایران، سالنامه آماری کشور، ۱۳۸۵، تهران، انتشارات مرکز آمار ایران، دفتر اطلاع رسانی و پایگاه اطلاعات آماری، ۱۳۸۶
- ۴۲- مشیری، مهشید؛ فرهنگ اطلس، ج ۱، تهران، انتشارات آریان ترجمان، ۱۳۸۶
- ۴۳- مصلحی، مهرداد؛ فرهنگ حقوقی یادواره، ج ۱، تهران، انتشارات یادواره اسدی، ۱۳۸۵
- ۴۴- موراوتز، توماس، فلسفه حقوق؛ مبانی و کارکردها، ترجمه بهروز جندقی، ج ۱، قم، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، ۱۳۸۷
- ۴۵- موسوی، سید مهدی؛ دادرسی فوری در نظام حقوقی ایران و انگلستان، ج ۱، تهران، انتشارات میزان، ۱۳۸۷
- ۴۶- موسوی مجاب، سید درید؛ پیش درآمدی بر مباحث حقوق کیفری اختصاصی، تقریرات درسی سید درید موسوی مجاب، دانشگاه تربیت مدرس، ۹۰ - ۱۳۸۹
- ۴۷- نراقی، حسن؛ جامعه شناسی خودمانی، ج ۹، تهران، انتشارات اختران، ۱۳۸۳
- ۴۸- نجفی، ابرندآبادی، علی حسین و هاشم بیگی، حمید؛ دانشنامه جرم شناسی، ج ۱، تهران، انتشارات دانشگاه شهید بهشتی، ۱۳۷۷
- ۴۹- نجفی ابرندآبادی، علی حسین؛ «از عدالت کیفری کلاسیک تا عدالت ترمیمی»، فصلنامه پژوهشی علوم انسانی الهیات و حقوق، سال ۳، ش ۹ و ۱۰، ویژه حقوق، مشهد مقدس، دانشگاه علوم اسلامی رضوی، پاییز و زمستان ۱۳۸۲
- ۵۰- نوربها، رضا؛ زمینه حقوق جزای عمومی، ج ۷، تهران، نشر دادآفرین، ۱۳۷۸
- ۵۱- نیازپور، امیرحسن؛ توافقی شدن آیین دادرسی کیفری، انتشارات میزان، ج ۱، ۱۳۹۰
- ۵۲- وایت، راب و هینز، فیونا؛ جرم و جرم شناسی، ترجمه علی سلیمی، ج ۳، قم، انتشارات حوزه و دانشگاه، ۱۳۸۶
- ۵۳- ولد جرج و دیگران، جرم شناسی نظری؛ ترجمه علی شجاعی، ج ۳، تهران، انتشارات سمت، ۱۳۸۸
- ۵۴- هاشمی، سیدمحمد؛ حقوق اساسی جمهوری اسلامی ایران، ج ۱، ج ۷، تهران، انتشارات میزان، ۱۳۸۲

لاتين:

١- Delacote Pilippe & Ancelot Lydi ; “ Procecutor and Lawyers in Plea Bargaining with Complete Information “. ٢٠٠٩. in Economics Bulletin , vol: ٢٩ , Issue ٣.

See:<http://www.economics.bham.ac.uk/research/٢٠١٠ – discussion/١٠ – ٢٨. pdf>

٢- Garner Bryan (Editor in Chief); Blacks Law Dictionary, Tehran, Mizan Publishing. ١٣٨٨.

٣- Jolley. Jerry C; “Plea Bargaining and Plea Negotiation in the Judicial System“. ١٩٧٢.

See:<http://kuscholarworks.ku.edu/dspace/bitstream/١٨٠٨/٤٧٥٥/١/KJV^NIAS.pdf>.

٤- Larson Aaron. “ How Does Plea Bargaining Work ? “. ٢٠٠٠.

See:<http://www.expertlaw.com/library/criminal/plea – bargaining.html>

٥- Linch Timothy. “ the Case Against Plea Bargaining “. ٢٠٠٣

See:<http://www.cato.org/pubs/regulation/regv٢٦n٣-٧.pdf>

٦- Longman ; Longman Advanced American Dictionary , 3th ed , ٢٠٠٣.

See:<http://www.Longman.com/dictionaries> for free downloadable exercises and activities.

٧- Mccoy Candace. “Plea Bargaining as Coercion: the Trial Penalty and Plea Bargaining Reform“. ٢٠٠٥

See:<http://web.gc.cuny.edu/criminaljustice/pages/..Mccoy-OLQarticle.pdf>

٨- Olin, Dirk ; “ Plea Bargain “ , ٢٠٠٢. See:<http://truthinjustic.org/bargaining,htm>

٩- Schultz , David ; Encyclopedia of American Law , New York, Library of Congress Cataloging-in-Publication Data, ٢٠٠٢.

١٠- Vanover, JosephW, “Utilitarian analysis of the Objectives of Criminal Plea Negatiation and Negatiation Sterrategy Choice“. ١٩٩٨.

See:<http://heinonlinebackup.com/hol-cgi-bin/get-pdf.cgi? handle=hein. journals/ ucinlr٤٩٨ section>